Journal of Strategic Research in Social Science (JoSReSS)
www.josress.com
ISSN: 2459-0029

Year: 2017
Volume: 3
Issue: 1

Transition from Modern Family Therapies to Postmodern Family Therapies

Yelda YILDIZ[1], Semra UÇAR[2], Şule BAŞTEMUR[3] & Meltem DURSUN-BİLGİN[4]

Keywords
Family therapies,modern family therapies, postmodern family therapies.

Article History
Received
13 March, 2017
Accepted
18 March, 2017

Abstract
In this study, the factors which are effective to the transition from modern family therapies to postmodern family therapies are examined. In this context, theoretical bases, treatment techniques, the role of the therapists and the clients, and the therapy process were compared in modern therapies and postmodern therapies. As a result factors leading to the study are; gender equality, the shortening of the therapy cycle and economic efficiency, questioning the strong position of the therapists, the need to break away from objectivity, and the change of the therapeutic goals.

Modern Aile Terapilerinden Postmodern Aile Terapilerine Geçiş

Anahtar Kelimeler
Aile terapileri, modern aile terapileri, postmodern aile terapileri.

Makale Geçmişi
Alınan Tarih
13 Mart, 2017
Kabul Tarihi
18 Mart, 2017

Özet
Bu çalışmada, modern aile terapilerinden postmodern aile terapilerine geçişte etkili olan etmenlerin neler olduğu incelenmiştir. Bu bağlamda, kuramsal temeller, tedavi teknikleri, terapistin ve danışanın rolü ve terapi süreci modern terapilerde ve postmodern terapilerde karşılaştırılmıştır. Çalışma sonucunda ön plana çıkan etmenlerin; cinsiyetler arası eşitliğin savunulması, terapi sürecinin kısaltılması ve ekonomiklik, terapistin güçlü duruşunun sorgulanması, nesnellik iddiasından kopma ihtiyacı ve terapötik hedeflerin değişimi olduğu görülmüştür.

1. Giriş

Kuzey Amerika'da aile terapisi akımı 1940'lı yıllarda oluşmaya başlamıştır. Bununla birlikte, bu akımın yerleşik bir hale gelmesi 1950'li yıllarda gerçekleşmiştir (Becvar & Becvar, 1996; Corey, 2008). Geliştirildiği ilk yıllardan itibaren aile terapisi farklı bir müdahale yöntemi haline gelmiş ve yenilikçi bir yaklaşım olarak kabul edilmiştir. 1960'lı ve 70'li yıllarda psikodinamik, davranışçı ve hümanistik yaklaşımlar (sırasıyla birinci, ikinci ve üçüncü güçler olarak) psikoterapiyi etkisi altına almıştır. 70'li yıllardan itibaren ise, *aile sistemi* olarak adlandırılan yeni yaklaşımlar tamamen yeni bir yöntemi temsil etmekte ve artık *dördüncü güç* olarak kabul edilmektedir (Corey, 2008). Dördüncü güç olarak

[1] Corresponding author, Doktora öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, yeldayildiz06@gmail.com
[2] Doktora öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, smrucr@gmail.com
[3] Doktora öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, sulebastemur@gmail.com
[4] Doktora öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, meltemyaziyor@gmail.com

adlandırılan aile sistemleri kendi içinde üç döneme ayrılmaktadır. 1940'lardan 1980'lere kadar modernizmi temsil eden aile terapisi yaklaşımları genel olarak 1940-1960 yılları arasındaki birinci dönem ve 1960-1980 yılları arasındaki ikinci dönemi oluşturmaktadır. 1980'li yıllardan bugüne kadar gelen postmodernizmin etkisiyle şekillenip çözüm odaklı terapi, feminist terapi ve öyküsel terapi gibi yaklaşımların ön plana çıktığı dönem de üçüncü dönem olarak adlandırılmaktadır (Corey, 2008; Dallos & Draper, 2012; Gladding, 2012; Goldenberg & Goldenberg, 2000; Nichols, 2013).

Aile terapi yaklaşımlarına bakıldığında, birinci ve ikinci dönem olarak geçen modern aile terapi yaklaşımları odaklandıkları noktalar çerçevesinde değerlendirildiğinde; psikodinamik aile terapisi yaklaşımında, psikanalizin nesne ilişkileri kuramında bahsedilen etkileşimsel ve duygusal olarak nesneyle kurulan bağın diğerleriyle olan ilişkideki belirleyiciliğine vurgu yapılmaktadır (Akister, 1998; Dallos & Draper, 2012; Goldenberg & Goldenberg, 2000; Nichols, 2013). Modern aile terapisi yaklaşımlarından bir diğeri olan yapısal aile terapisi yaklaşımında ise bir yapı olarak ele alınan aile roller, kurallar ve farklı dağılan güç ve hiyerarşiyle yapılanmaktadır (Aponte & VanDeusen, 1981; Minuchin, 1981). Bu noktada erkek güç ve otoriteyi daha fazla elinde tutmaktadır. Bowen aile sistemleri yaklaşımında; ilk yaşantılarla oluşan etkileşim ve bağlanmanın, anne-çocuk arasındaki ilişkide temel oluşturduğuna vurgu yapılmaktadır. İlk yaşantılar gelecekte kurulacak ilişkileri etkilemekte ve şekillendirmektedir (Fonagy, 2001; Gibson & Donigihan, 1993). Stratejik aile terapisi yaklaşımında ise birbiriyle ilişkili faktörlerin olayların oluşumunda etkili olduğu vurgulanmaktadır (Gladding, 2012; Nichols, 2013). Sistemin her bir parçası, sistemin tamamıyla ilişkilidir ve bir parçada oluşan değişim, sistemin tamamında da değişimi beraberinde getirmektedir (Dallos & Draper, 2012). Yine bu yaklaşımda da, aile hiyerarşisi ve kuşak sınırlarının ele alındığı görülmektedir (Nichols, 2013).

Modernistler için doğruya ulaşmada nesnel normlar belirleyiciyken postmodernistlere göre ise doğru olan danışanın şu anki halidir. Burada bir objektiflikten söz etmek mümkün değildir (Gladding, 2012; Metcalf, 2011). İnsana dair pozitivist bir görüşe sahip olan postmodernistler insanın potansiyelleri, güçlü yönleri ve içsel kaynakları olduğunu savunurlar (Murray & Murray, 2004). Postmodernistlerin bu görüşü, aile terapisinin üçüncü döneminde yer alan yaklaşımlardan biri olan çözüm odaklı aile terapisi yaklaşımında, çözüme yapılan vurgu, istisnaların ele alınması, danışanın problemi çözme gücüne olan inanç ve küçük değişimlere vurgu yapmada görülmektedir (Murray & Murray, 2004). Öyküsel aile terapisi yaklaşımında ise dilin gücü ve danışanın anlamlandırması, hikâyenin yeniden yazımı ve problemin dışsallaştırılması (e.g. Amundson, 2001; Fitzpatrick Hanly, 1996; Freedman & Combs, 1996; Goldenberg & Goldenberg, 2000; Nicholson, 1995) ön plana çıkmaktadır. Feminist aile terapisi yaklaşımında da toplumsal cinsiyet, güç dağılımı, cinsiyet rolleri ve dilin kullanımı ön plana çıkan kavramlardır (Bordo, 1990; Goldner, 1985; Hare-Mustin, 1986; McGoldrick, Anderson & Walsh, 1989; Silverstein & Goodrich, 2003).

Aile terapisinin üçüncü döneminde sosyal ve kültürel koşulların hem ailelerin hem de terapistlerin inançlarını şekillendirdiği görülmekteydi. Bu değişimde sosyal yapılandırmacı ve feminist bakış açısıyla çalışan terapistlerin etkileri önemlidir.

Sosyal yapılandırmacılıkta özellikle önyargı, ırkçılık, cinsiyet rolleri ve cinsellik kavramları vurgulanmaktayken; diğer yandan ABD'de, feminizmden esinlenerek tüm kültürlerde fikir ve varsayımların dilin içeriği yoluyla aktarımına karşı artan bir duyarlılık ve ilgi mevcuttu (Collier, 1998; Dallos & Draper, 2012).

Yukarıda yapılan açıklamalar dikkate alındığında, aile terapisindeki gelişmelerin postmodern söylemlerle beraber modern aile terapi yaklaşımlarına artan eleştireler doğrultusunda hız kazandığı düşünülmektedir. Bu eleştiriler doğrultusunda, literatürde aile terapisinde postmodern yaklaşımların ortaya çıkmasında etkili olan etmenlerin genel değerlendirmelerinin yer aldığı çalışmalara (e.g. Anderson, 1997; Bott, 2001; Cheon & Murphy, 2007; Dallos & Draper, 2012; Doherty, 1991; Flaskas, 2002; George & Wullf, 2006; Gladding, 2012; Habermas, 1981; Held, 1995; Huyussen, 1986; McFadyen, 1997; Nichols, 2013; Pocock, 1995) rastlansa da bu etmenlerin modern ve postmodern aile terapileri perspektifinden ele alınışları açısından karşılaştırmanın yapıldığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple bu çalışmada modern aile terapilerinden (psikodinamik aile terapisi, yapısal aile terapisi, Bowen aile sistemleri terapisi, stratejik aile terapisi, yaşantısal aile terapisi) postmodern aile terapilerine (feminist aile terapisi, çözüm odaklı aile terapisi, öyküsel aile terapisi) geçişte etkili olan etmenler karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Aynı zamanda modern aile terapilerinden postmodern aile terapilerine geçişte etkili olan etmenlerin Türkiye'de psikolojik danışma alanında kendine nasıl bir yer bulduğu da tartışılmıştır.

2. Modern Aile Terapilerinden Postmodern Aile Terapilerine Geçişte Etkili Olan Etmenler

2.1. Cinsiyetler Arası Eşitliğin Savunulması

Modern aile terapisi yaklaşımlarında, özellikle bazı kavramların açıklamalarında, cinsiyet rollerinin ve cinsiyet kalıplarının güçlendirildiği ve annelerin örtük şekilde suçlandığı düşünülmektedir. Literatürde bu görüşü destekleyen çalışmalara da (e.g. Bordo, 1990; Goldner, 1985; Hare-Mustin, 1986; Goldenberg & Goldenberg, 2000; Goldner, 1985; McGoldrick, Anderson & Walsh, 1989; Silverstein & Goodrich, 2003) rastlanmaktadır. Modern aile terapisi yaklaşımlarına göre değerlendirildiğinde bu kavramlardan biri psikodinamik aile terapisi yaklaşımında yer alan *nesne ilişkileri kuramı*dır. Bu kuramda, nesnenin çocuğun yoğun duygusal bağ kurduğu önemli kişi olması nedeniyle çocuğun büyüdüğünde bu önemli kişinin iyi ve kötü özelliklerini içselleştirdiği ve kişiler arası ilişkilerde ve kendiyle ilgili değerlendirmelerde bu içselleştirmenin temel oluşturduğu vurgulanır (Dallos & Draper, 2012; Gladding, 2012; Goldenberg & Goldenberg, 2000; Nichols, 2013) . Çocukluk döneminde bireyin en yoğun bağ kurduğu kişinin anne olduğu düşünüldüğünde bu kurama göre bireylerde var olan semptomlarda annelerin önemli rol oynadıkları çıkarımında bulunulabilir. Yapısal aile terapi yaklaşımında yer alan kavramlar ise *hiyerarşik yapılanma, güç, otorite* ve *kuşaklar arası sınırlar*dır. Yapısal aile terapisinde, ailede hiyerarşik bir yapılanmanın olduğu ve hiyerarşinin üst kısmında genellikle babanın bulunduğu belirtilir. Çocukların disiplininde anne, babanın otoritesini sarsacak davranışlarda bulunduğunda baba otoritesinin kabulü zordur. Kuşaklar arası sınırların belirgin olması gerekliliği ve kuralların güç ve otoriteyle bağlantılı olduğu vurgusu da yapılır (Aponte &

VanDeusen, 1981; Minuchin, 1981). Bowen aile sistemleri yaklaşımında yer alan kavramlar ise *bağlanma, yakınlık, iç içe geçme* ve *yeterince iyi anne*dir (terapist). Bowen aile sistemleri terapisinde bağlanma ve yakınlıkla ilgili ilk çocukluk yaşantılarının şimdiki işlevselliği etkilediği belirtilir. İç içe geçme durumunda bireyin çevreye karşı fazla bağımlılık geliştirmesi nedeniyle sonraki yakın ilişkilerde de psikolojik olarak diğeriyle bütünleşme, kontrol edilme veya terk edilme korkusu hissederler (Fonagy, 2001; Gibson & Donigihan, 1993). İlk yaşantıların önemi vurgulanırken kullanılan bağlanma, yakınlık ve iç içe geçme kavramlarının özellikle anne-çocuk arasında etkili olduğu düşünüldüğünden, buradaki aksayan yönü tamir etme amacıyla terapistin rolü *yeterince iyi anne* üzerine kurulur. Stratejik aile terapi yaklaşımında yer alan kavramlar ise *döngüsel nedensellik, aile hiyerarşisi* ve *kuşak sınırları*dır. Stratejik aile terapisinde yer alan döngüsel nedensellik kavramı, olayların ortaya çıkmasında birbirleriyle ilişkili etmenlerin rol oynadığı üzerinedir. Ailedeki hiyerarşik yapının ve kuşak sınırlarının yetersiz olduğu durumlarda da sorunların çıktığı vurgulanır (Gladding, 2012; Nichols, 2013).

Tüm bu kavramların cinsiyetçiliğe vurgu yapmasından dolayı da modern aile terapistlerine yöneltilen eleştirilerden biri aile üyeleri içerisinde kadın ve erkek ilişkilerinde, cinsiyetten bağımsız eşit güç ve kontrol durumu söz konusuymuş gibi yaklaşılması, cinsiyet paternlerinin aile içi etkileşimi ve sosyal yaşantıyı nasıl etkilediğinin göz ardı edilmesi olmuştur (Bordo, 1990; Goldner, 1985; Hare-Mustin, 1986; McGoldrick, Anderson & Walsh, 1989; Silverstein& Goodrich, 2003).

İlk aile terapisteri, ataerkil bir toplumda aile yaşamının büyük sosyal, tarihsel, ekonomik ve politik kapsamını genelde göz ardı etmiş; bir ailenin toplumsal cinsiyet düzenlemesi karşısında büyük bir rahatlıkla nötr duruş sergilemişlerdir. Böylece örtük şekilde onaylanan ve büyük bir risk taşıyan ezici geleneksel değerler kadınlara karşı yöneltilmiştir. Sonuç olarak, genellikle aile terapistleri, aileye yardım arayışında, birçok ilişkide kadın ve erkek arasındaki güç ilişkisine dayanan politik farklılıkları göz ardı etmiştir (Bordo, 1990; Goldner, 1985; Hare-Mustin, 1986; McGoldrick, Anderson & Walsh, 1989).

Bu aile terapistlerinin kasıtlı olarak ya da olmayarak tartıştığı kriterler çoğunlukla geleneksel cinsiyet rollerini destekleyen geniş bir topluluğu da etkilemiştir (Hare-Mustin, 1986). İddia ettikleri bazı formülasyonların ardında erkeklerle ilgili, erkekler tarafından büyük saygı gören *girişkenlik, rekabet edebilirlik, akılcılık* gibi yüceltici nitelikler; kadınlarla ilgili ise geleneksel olarak *bağımlılık, bakım, duygusal anlamlılık* gibi nitelikler bulunan geleneksel kadın-erkek toplumsal rollerinin bir kabulü vardır. Cinsiyet ayrımcılığına karşı özellikle feminist terapistler, sadece kadınların gelişim ve deneyimlerini değil, erkeklerle ilişkilerini de şekillendiren sosyal, kültürel, tarihsel, ekonomik ve politik koşullara itiraz etmişlerdir (Goldenberg & Goldenberg, 2000; Hare-Mustin, 1986).

Cinsiyete duyarlı terapistler, ne kadının ne de erkeğin yıkıcı örüntüler içinde sıkışıp kalmasını isterler. Cinsiyetçi bakış açısından uzaklaşılarak, ailede hedeflenen değişimde annelere, bütün değişimi gerçekleştirmesi gereken kişiler olarak bakmaya son verilebileceği vurgulanmaktadır (Hare-Mustin, 1986; Nichols & Schwartz, 2001; Nichols, 2013).

2.2. Terapi Süresinin Kısaltılması ve Ekonomiklik

Modern aile terapilerine zaman ve finansal konular dikkate alınarak spesifik olarak bakıldığında; psikodinamik aile terapisi ve Bowen aile sistemleri terapisi, uzun süreli ve yüksek maliyetlidir. Yapısal aile terapisi, yüksek gelirli ailelere olduğu kadar düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelere de uygundur ve kısa sürelidir. Stratejik aile terapisi eğilimi içindeki alt ekoller, oturum sayısını sınırlı tutarlar fakat bu durum terapide çalışılacak sorunları da sınırlandırıcıdır. Yaşantısal aile terapisi kısa sürelidir ve çok yüksek maliyetli değildir. Postmodern aile terapilerine bakıldığında; feminist aile terapisi ve öyküsel aile terapisi kısa süreli ve düşük maliyetlidir. Çözüm odaklı aile terapisi ise kısa süreli olmasına rağmen ekiple çalışıldığında pahalı olabilmektedir (Dallos & Draper, 2012; Gladding, 2012; Goldenberg & Goldenberg, 2000; Mendelsohn & Napier, 1972; Minuchin & Fishman, 1982; Nichols, 2013). Genel olarak aile terapisi bünyesinde yer alan yaklaşımlar terapi süresi ve ekonomiklik özellikleri çerçevesinde değerlendirildiğinde zaman içerisinde terapinin kısa süreli ve ekonomik olması önemli bir nitelik halini almıştır.

Aile içi iletişime odaklanırken, modern aile terapistleri tarafından bu etkileşimi şekillendiren toplumsal, ekonomik ve maddi gerçekler dikkate alınmamıştır (Nichols, 2013). Modern aile terapilerinin genellikle uzun süreli ve pahalı olması sebebiyle birçok kişi bu terapilerden yararlanamamıştır. Postmodern aile terapisi yaklaşımlarının ortaya çıkmasında önemli olan bir etmen de bu terapilerin kısa süreli ve daha ekonomik olmasıdır.

2.3. Terapistin Güçlü Duruşunun Sorgulanması

Postmodern aile terapistleri tarafından eleştirilen modern aile terapistlerinin rollerine spesifik olarak bakıldığında; psikodinamik aile terapistleri *yeterince iyi anne* ve yaşantıları ortaya çıkarmada aracı olmakla öğretmen rolü üstlenir (Gladding, 2012). Yapısal aile terapistlerinin rolü terapinin gidişatına göre değişir. Örneğin ilk aşamada aileye katılarak liderlik pozisyonu üstlenir; ikinci aşamada aile yapısıyla ilgili zihinsel bir harita oluşturur; son aşamada ise aile yapısının başka bir yapıya dönüşmesine izin verirler (Davies, 2013; Minuchin, 1974). Bowen aile sistemleri terapistleri bir öğretmen ve koç olarak davranır (Goldenberg & Goldenberg, 2000). Stratejik aile terapistleri bütün olarak aileyi ve bireysel olarak da aile bireylerini, yaşam döngüsünde bir ileri evreye taşıyacak eylemin planını yapar (Dallos & Draper, 2012). Son olarak yaşantısal aile terapistlerinden bazıları yaratıcılığa ve spontanlığa önem verirken bazıları da oldukça yapılandırılmış tekniklerden faydalanır. Süreci kolaylaştırıcı ve kaynak kişi olma rolleri vardır (Barker, 1992).

Postmodern aile terapistlerinin etkilendiği sosyal yapısalcılıkta ise terapist uzman rolünü reddetmekte bunun yerine daha çok işbirliğine ya da dayanışmaya dayalı bir duruş sergilemektedir. Psikolojik danışma alan kişilerin yaşamları hakkındaki tek uzman yine bu danışanların kendileridir görüşüne inanılır (Amundson, 2001; Collier, 1998; Fitzpatrick Hanly, 1996; Freedman & Combs, 1996; Murray & Murray, 2004). Genel olarak değerlendirildiğinde modern terapilerde terapist ön planda iken postmodern terapilerde terapist daha eşitlikçi bir yaklaşımdadır.

2.4. Nesnellik İddiasından Kopma İhtiyacı

Modern aile terapisi yaklaşımlarında nesnellik iddiası taşıdığı düşünülen bazı vurgulara bakıldığında; psikodinamik aile terapisi yaklaşımında, bilinçdışı süreçlerin etkisiyle bireylerin şimdiki kararlarında bilinçli bir yaklaşımlarının olmayacağı ve geçmiş yaşantıların etkisiyle hareket ettikleri vurgusunun yer aldığı söylenebilir. Buradan bireylerin şimdiki yaşamlarını kontrol etmede yetersiz oldukları sonucu çıkarılabilir. Aynı zamanda, var olan patolojilerin tek sebebinin geçmiş yaşantılar olduğunun belirtilmesiyle bilinçdışı süreçlerin ele alınması için bu konuda uzman olan kişilerin tedavisine gerek duyulduğu iması yer almaktadır. Bireylerin olaylarla ilgili bakış açıları ve öznel yeterlilikleri dikkate alınmamakta ve yaşantılar bozuk bir makinenin parçaları gibi görülerek tamir edilmeye çalışılmaktadır (Corey, 2008; Dallos & Draper, 2012; Goldenberg & Goldenberg, 2000; Metcalf, 2011; Nichols, 2013). Yapısal aile terapisi yaklaşımında, terapistlerin odak noktalarının doğrusal bir biçimde etkileşim örüntüleri olduğunu, bireylerin bakış açılarının ne olduğuyla ve olaylara yükledikleri anlamlarla ilgilenmedikleri söylenebilir. Terapist, sistemdeki çarpıklıkları belirli teknik ve becerilerle fark edebilecek yeterlikte olmalı ve danışanları yönlendirmelidir. Dolayısıyla öznel gerçeklik yerine nesnel gerçekliğe vurgu yapmaktadır (Aponte & VanDeusen, 1981; Minuchin, 1974; Nichols & Schwartz, 2004). Bowen aile sistemleri yaklaşımında bireyin kendi hissettikleri, düşündükleri değil, etkileşim örüntüleri ön plandadır. Geçmiş yaşantıların bireylerin şimdiki deneyimleri üzerinde etkili olduğu güçlü bir biçimde vurgulanmaktadır. Sorunların ancak ailenin bütün olarak değerlendirilmesiyle anlaşılabileceği iddiası, nesnel bir gerçeklik olarak sunulmaktadır (Bregman & White, 2011; Dallos & Draper, 2012). Stratejik aile terapisi yaklaşımında da etkileşimsel örüntüler ön plandadır. Spesifik olarak semptom üzerinde durulması mekanik bir görüntü verebilmektedir. Stratejik aile terapistlerinin kendilerine göre bir yol haritası olduğunu, her aile için aynı haritayı kullanmaya çalıştıklarını, terapistlerin uzman ve yönlendirici rolleri nedeniyle de danışanların sürece yeteri kadar kendi katkılarını sunamadıklarını dolayısıyla öznel gerçekliğin ihmal edildiğini söylemek mümkündür (Dokur & Profeta, 2009; Gladding, 2012; Goldenberg & Goldenberg, 2000; Metcalf, 2011; Nichols, 2013).

Postmodern aile terapilerinden biri olan feminist yaklaşım cinsiyetle ilgili daha önce sorgulanmayan varsayımları sorgularken beraberinde evrensel bakış açısıyla yaklaşarak kültürel varsayımları da sorguladı (Bordo, 1990; Goldner, 1985; Hare-Mustin, 1986; McGoldrick, Anderson & Walsh, 1989; Nichols, 2013). Postmodern yaklaşımda gerçeklik ya da doğruluk danışanın şimdiki halidir (Metcalf, 2011). İnsana dair genel görüşleri de pozitivisttir. İnsanlar yeterliliklerini bilirler çünkü buna dair potansiyelleri, güçlü yönleri ve içsel kaynakları vardır (Murray & Murray, 2004). Çözüm odaklı aile terapisi ve öyküsel aile terapisinin dayandığı sosyal yapılandırmacı yaklaşımda odak nokta, bireyin yaşadığı sorunlara yönelik bakış açılarıdır.

2.5. Terapötik Hedeflerin Değişimi

Postmodern aile terapistleri, problem odaklı bir dil kullanılması ve terapistin işbirliğinden ziyade *bilen* pozisyonunda yer alması gibi sebeplerle modern aile terapilerini eleştirmektedir. Modern aile terapilerinin terapötik hedeflerine

bakıldığında; psikodinamik aile terapisinde aile bireyleri tedavi birimidir. Tedavinin amacı, bilinçdışından kaynaklanan işlevsel olmayan özellikleri çözüme kavuşturmaktır (Gladding, 2012). Yapısal aile terapisinde, ailenin organizasyonel yapısında değişim hedeflenir. Bu şekilde aile sisteminin kuralları değiştiğinde davranışlar da değişecektir (Minuchin, 1974; Minuchin & Fishman, 1981). Bowen aile sistemleri terapisinde temel olarak kaygıyı azaltmak, semptomları hafifletmek ve aile uyumunu sağlamak için her aile bireyinin farklılaşma düzeyini arttırmak hedeflenir. Bu amaçla üçgenleşmenin önlenmesi, bireylerin daha fazla bilişsel düzeyde ilişki kumalarına yardım edilmesi ve işlevsiz, tekrarlayıcı kuşaklararası örüntülerin durdurulması için çalışılır (Gladding, 2012; Goldenberg & Goldenberg, 2000). Stratejik aile terapisinde en çok temel problemlere, davranışları devam ettiren örüntülere ve başarısız çözümleri kırma girişimlerine odaklanılır (Dallos & Draper, 2012).

Postmodern aile terapisi yaklaşımları açısından bakıldığında, bireylerde hedeflenen değişimlerin gerçekleşmesi için teknikten çok empati ve danışanla işbirliği, öyküsel süreçler ve dil süreçleri ön plana çıkmaktadır (Freedman & Combs,1996; Murray & Murray, 2004; Nicholson, 1995; White & Epston, 1990). Çözüm odaklı aile terapisi yaklaşımda ise bireylerin kendi iç kaynaklarına yönelik çözümler aramaları ve istisna durumlardan yararlanmaları terapötik süreçte kullanılmaktadır (De Shazer, 1988). Bu yaklaşıma göre değişim sürekli ve kaçınılmazdır ancak değişim her zaman problem ile ilgili olmak zorunda değildir. Danışanın farklı davrandığı zamanlar değişim olarak değerlendirilir (Murray & Murray, 2004). Terapide de neyin imkânsız olduğuna değil neyin mümkün olduğuna, üstesinden gelinebilecek olduğuna ve değiştirilebileceğine odaklanılır (Carlson, Sperry & Lewis, 2005). Feminist aile terapisi yaklaşımında terapötik hedefler dikkate alındığında ise eşitlik, çeşitliliği önemseme, bağımsızlık, güçlendirme ve dayanışma kavramları ön plana çıkmaktadır (Bordo, 1990; Goldner, 1985; Hare-Mustin, 1986; McGoldrick, Anderson & Walsh, 1989; Silverstein & Goodrich, 2003).

Modern aile terapisi yaklaşımları genel olarak değerlendirildiğinde terapötik hedef belirlemede *problem odaklı bir dil* kullanıldığı; postmodern aile terapisi yaklaşımlarında ise pozitif bir bakış açısıyla hedeflerin oluşturulduğu görülmektedir.

3. Tartışma ve Sonuç

Aile terapisinin modernizm etkisinde gelişen birinci ve ikinci dönemleri ile postmodernizm etkisinde şekillenen üçüncü dönemi incelendiğinde; değişimin, dünyadaki düşünce akımlarının etkisi ve mevcut uygulamaların artık ihtiyacı karşılayamaması ile ortaya çıktığı görülmektedir. Modern aile terapilerinden postmodern aile terapilerine geçişte etkili olduğu düşünülen ilk etmen olarak ortaya çıkan *cinsiyetler arası eşitliğin savunulması* bağlamında değişim değerlendirildiğinde; modern aile terapisi yaklaşımlarının, kadınları örtük biçimde suçlamasının ve toplumdaki cinsiyet kalıplarına karşı duyarsız kalmasının postmodern terapilerin ortaya çıkışına zemin hazırlayan faktörlerden olduğu düşünülmektedir. Postmodern aile terapileri bu anlamda, cinsiyetçi bakış açısından uzaklaşabilmeyi ve ailedeki değişimin sorumluluğunu sadece anneye

yüklememeleri ile ön plana çıkabilmişlerdir (Bordo, 1990; Goldner, 1985; Hare-Mustin, 1986; McGoldrick, Anderson & Walsh, 1989; Silverstein & Goodrich, 2003).

İkinci etmen olarak ortaya çıkan *terapi sürecinin kısaltılması ve ekonomiklik* faktörü açısından değerlendirildiğinde; modern aile terapilerinin, terapi sürecinin toplumsal ve ekonomik yanından çok işlevselliği üzerinde durdukları ve terapi maliyetlerinin ikinci planda kaldığı görülebilir. Postmodern aile terapisi yaklaşımlarının ortaya çıkışında ise, psikolojik desteğe ihtiyacı olan ancak sınırlı kaynağa sahip bireylere de bu hizmeti sunma fikrinin temel amaçlardan biri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Terapistin güçlü duruşunun sorgulanması etmeni ise, aile terapisindeki paradigma değişiminin bir diğer değişkeni olarak belirginleşmiştir. Modern aile terapistlerinin uzman, öğretmen, anne gibi çeşitli şekillerde ifade edilebilecek *otorite* duruşu; postmodern aile terapilerinde yerini *aile ile işbirliği yapan kişi* rolüne bırakmıştır. Bu değişimde şüphesiz ki bireyi kendi yaşamının uzmanı kabul eden postmodernist ve sosyal yapılandırmacı dünya görüşünün etkisi büyüktür.

Dördüncü etmen olarak *nesnellik iddiasından kopma ihtiyacı* ise, modern aile terapilerinden postmodern aile terapilerine geçişteki en temel düşünce değişimlerinden birine işaret etmektedir. Modern aile terapilerine göre varlığı pek dikkate alınmayan ve sorunlarının ancak uzmanlarca düzeltilebileceği ima edilen bireyin öznel dünyası, postmodern aile terapilerinde belirgin şekilde vurgulanmıştır. Bireyin kendi öznelliğinin ve öznelliğine bakış açısının altının çizilmesi, postmodern aile terapileri ile gerçekleşmiştir (Amundson, 2001; Murray & Murray, 2004; Fitzpatrick Hanly, 1996; Freedman & Combs, 1996).

Moderniteden postmoderniteye geçişte aile terapistinin uzman duruşunda, sosyal yapılandırmacılığın etkisine vurgu yapılmıştır. Sosyal yapılandırmacılıktaki öznellik vurgusu ve bireyselliğin ön planda olması terapilere de yansımış ve postmodern terapilerde bu güçlü duruş etkisini kaybetmeye başlamıştır. Terapist ve danışan işbirliğine dayalı, gücün paylaşıldığı bir konumdadır (Karaırmak & Aydın, 2016). Bu güç paylaşımıyla beraber terapide danışanın sorumlulukları artmaktadır. Bu durum, terapilerin ortaya çıktığı toplumlarda daha kabul edilebilir görülürken Türk toplumu için aynı durumdan söz etmek güçtür. Sosyal yapılandırmacılığın köklerinin ülkemizde yeterince güçlü olmaması ve toplulukçu kültür özelliklerinin baskın olması nedeniyle terapistin uzman görüşünden sıyrılarak bir adım geri çekilmesi daha zor görünmektedir. Kültürümüzdeki ataerkil yapının etkisini de terapide görmek mümkündür. Otorite sahibi, bilirkişi ve yönlendirici bir büyüğün ailede olması gibidir. Bu durumun, terapistin uzman duruşundan sıyrılmasını güçleştirebileceği düşünülmektedir. Aile içerisinde otoriteye göre şekil alan bireyin sorumluluklarının azalmasının getirdiği rahatlık ve kolaylığın, danışanın terapi sürecinde de arama eğiliminde olmasına yol açabildiği düşünülmektedir. Bu durumun tersine dönmesi demek, danışanın birey olma sancılarıyla karşı karşıya kalabilmesine neden olabilmektedir.

Postmodern yaklaşımlarda kültürün ön plana çıkmasıyla beraber nesnellik kavramı yerini öznelliğe bırakmıştır. Bu durum kendini terapide terapistin duruşuyla da göstermektedir. Terapist ve danışan arasındaki işbirliği ve güç dengesi, terapide daha ön plana çıkmaktadır. Kültürümüzde de bu geçiş çözüm

odaklı terapi ve öyküsel terapi gibi terapilerin tercih edilmeye başlanmasıyla beraber kısmen de olsa kendini göstermektedir (Baygül, 2015; Doğan, 1999; Karaırmak & Aydın, 2016; Karaırmak & Bugay, 2016).

Beşinci ve son etmen olarak ortaya çıkan *terapötik hedeflerin değişimi* faktörü açısından değerlendirildiğinde; modern aile terapilerinin aileyi bozuk yönlerinin değişmesi gereken yapılar gibi algılama eğiliminde oldukları ve bu amaçla sürekli probleme odaklandıkları; postmodern aile terapisi yaklaşımlarının ise ailenin işleyen yönlerini vurgulayıp, çözüme ve olumluya yöneldikleri görülmektedir. Bu bakış açısında pozitivizmin etkileri açıkça görülmektedir.

Terapide başlangıçta daha teknik ve soruna odaklı hedefler ve yönelimler ön plandayken daha sonrasında postmodern yaklaşımla beraber daha çözüme yönelik hedefler ön plana çıkmıştır. Bu yönelimi kültürümüzde de çözüm odaklı aile terapisinin tercih edilmeye başlanmasında görmek mümkündür (Baygül, 2015; Göktuna, 2007).

Dünyadaki aile terapisi eğilimleri yukarıda tarif edilmeye çalışılan biçimdeyken; Türkiye'deki bireysel psikoterapi uygulamalarının halen ağırlıklı olarak modern terapi ekollerinin (bilişsel davranışçı terapi, gestalt terapi, akılcı duygusal davranışçı terapi vb.) etkisinde olduğu (Uçar, Yıldız, Dursun-Bilgin & Baştemur, 2016); aile terapisi uygulamalarının da bu duruma paralel olarak ilerlediği düşünülmektedir. Modern terapilerden postmodern terapilere geçişte etkili olduğu düşünülen etmenler Türk toplumu perspektifinde değerlendirildiğinde, ataerkil bir yapıya sahip olan Türk toplumunda cinsiyetler arası eşitlikten söz etmek güçtür. Bireysel terapilerde görülen bu yönelimin modern terapilere ağırlık verme, cinsiyet rollerinden bağımsız hareket etme gibi aile terapilerinde de kendini gösterdiği görülmektedir. Türkiye'de aile terapisi ekollerinde uygulamada tercih edilen yönelimler sınırlılık teşkil etmektedir. Bunda yurtdışı kökenli ekollerin benimsediği bakış açısının Türk toplumu ve aile yapısıyla tam olarak örtüşmemesinin de etkisi olduğu düşünülmektedir (Ünlü, 2000). Uçar, Yıldız, Dursun-Bilgin ve Baştemur (2016) tarafından yapılan bir çalışmaya göre; Türkiye'deki psikolojik danışmanlar, Türk toplumunun feminist terapi yaklaşımının görüşlerine hazır olmadığını düşünmektedir. Yine bu çalışmada elde edilen bulgulara göre, en çok tercih edilen iki psikoterapi yaklaşımı sırasıyla bilişsel davranışçı terapi ve çözüm odaklı kısa terapidir. Bilişsel davranışçı terapi yönlendiricilik, terapistin hakim duruşu ve benzeri özellikleriyle bir noktada Türk toplumunun temsili gibidir. Başta bir otoritenin olması ve bu otoritenin yol göstericiliği doğrultusunda ilerleme söz konusudur. Bununla birlikte çözüm odaklı terapinin en çok tercih edilen ikinci psikoterapi yaklaşımı olarak ön plana çıkması ise, Türk toplumunda postmodern terapi yaklaşımlarına doğru bir yönelimin oluşmaya başladığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Sonuç olarak; dünyada düşünsel yönelimlerin ve birey ihtiyaçlarının değişmesiyle bir paradigma değişimine giderek, modern aile terapilerinden postmodern aile terapilerine geçiş sürecinin etkin bir biçimde yaşandığı; Türkiye'de ise çözüm odaklı terapinin yaygınlaşmaya başlaması gibi yollarla, bu geçişin daha yavaş da olsa gerçekleşmeye başladığı düşünülmekte ve ilerleyen zamanlarda da bu değişimin devam edeceğine inanılmaktadır. Ancak bu değişimin daha hızlı gerçekleşebilmesi için daha fazla çalışmanın yapılması gerekmektedir. Önemli bir

kuramsal yaklaşım olan *yapılandırmacılık* artık Türkiye'de de Türk kültürü perspektifinden hassasiyetle ele alınmalı ki yapılandırmacılık temeline dayanan postmodern terapi yaklaşımları da daha iyi anlaşılabilsin. Dolayısıyla özellikle Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik lisans programlarına yapılandırmacılık yaklaşımıyla ilgili temel bir ders konulabilir. Aynı zamanda ele alınan terapi ekolleri Türk kültürünü ne düzeyde yansıttığı ve ihtiyacı karşıladığı yönünde tartışmalı ve eleştirel yaklaşımlarla ele alınması halinde konunun özünün daha iyi anlaşılabileceği düşünülmektedir. Türkiye'de çoğu üniversitede sadece yapılandırmacılık yaklaşımı değil aynı zamanda postmodern terapi yaklaşımları da yeterli şekilde ele alınmamakta veya ele alınsa dahi sadece teorik düzeyle sınırlı kalması, pratikte kendine yer edinememesi dolayısıyla kısır kalmaktadır. Dolayısıyla çoğu öğrenci bu yaklaşımlardan habersiz bir şekilde mezun olabilmekte, postmodern söylemlerin etkisiyle belli bir dönüşüme uğrayan modern terapileri daha iyi değerlendirememektedir. Bu eksikliğin giderilmesi için kuramlarla ilgili derslerde modern terapilerin postmodern eleştirilerle birlikte nasıl birtakım değişikliklere uğradıkları ele alınmalı ve bu derslere postmodern terapi yaklaşımları da hem teorik eleştirel perspektiften hem de pratiğe dayalı, kültürel faktörleri de içinde barındırır şekilde dahil edilmelidir. Türkiye'nin ağırlıklı toplulukçu yapısı, toplumsal cinsiyet rollerinin belirgin olması, farklı etnik kökene sahip bireyleri içinde barındırması vb. bu ihtiyacı daha da arttırmaktadır. Modern terapi yaklaşımları bireyci toplumlarda ve feminist terapistlerin de belirttiği gibi beyaz erkek terapistler tarafından geliştirilmiştir. Dolayısıyla bu yaklaşımlar farklı kültürlerdeki bireylerin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmama, cinsiyet rollerini dikkate almama gibi içinde birtakım eksiklikler barındırmaktadır. Bu eksikliklerin farkına varılmadan şu an Türkiye'de olduğu gibi bu yaklaşımların genel olarak doğrudan kabul edilmeleri ve öğrencilere bu şekilde aktarılmaları Türkiye'nin ağırlıklı toplulukçu yapısına uygun olmayabileceğinden veya terapide beklenen yardım ihtiyacını yeterli düzeyde karşılayamayabileceğinden bu durum uygulamada sınırlılıkları veya yanlış uygulamaları da beraberinde getirebilmektedir. Psikolojik danışmanlık eğitimi alan bireylerin yapısalcılığın da vurguladığı kültürel duyarlılık, eşitlik, insan hakları, çeşitlilik gibi kavramların önemine yönelik farkındalık geliştirmeleri hem kendi kişisel gelişimlerine katkı sağlayacaktır hem de terapötik ortamda daha etkin olmalarını sağlayacaktır.

Kaynakça

Akister, J. (1998). Attachment theory and systemic practice: Research update. *Journal of Family Therapy. 20*(4), *353*–66.

Amundson, J. K. (2001) . Why narrative therapy need not fear science and 'other' things. *Journal of Family Therapy 23*(2), 175–88.

Anderson, H. (1997). *Conversation, Language and Possibilities: A Postmodern Approach to Therapy.* New York: Basic Books.

Aponte, H. J. & VanDeusen, J. M. (1981). Structural family therapy. In A.S. Gurman & D. P. Kniskeni (ed.). *Handbook of Family Therapy*. New York: Brunner-Mazel.

Barkers, P. (1992). *Basic Family Therapy.* New York: Oxford University Pres.

Baygül, Ş. (2015). *Çözüm odaklı kısa süreli aile danışmanlığı kuramına dayalı olarak geliştirilen evlilik danışmanlığı programının çiftlerin evlilik uyumlarını arttırmadaki etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.

Bordo, S. (1990). Feminism, postmodernism and gender-scepticism. In L.J. Nicholson (ed.) *Feminism/Postmodernism.* New York: Routledge.

Bott, D. (2001). Towards a family centred therapy. Postmodern developments in family therapy and the person-centred contribution. *Conuselling Psychology Quarterly, 14*(2), 111-118.

Bregman, O. C. & White, C. M. (2011). *Bringing Systems Thinking to Life: Expanding the Horizons for Bowen Family Systems Theory*. New York: Routledge Taylor & Francis Group.

Carlson, J., Sperry, L. & Lewis, J. A. (2005). *Family Therapy Tecniques.* New York: Routlegge.

Cheon, H. & Murphy, M. J. (2007). The self of the therapist awakened: Postmodern approaches to the use of self in marriage and family therapy. *Journal of Feminist Family Therapy*, *19*(1), 1-16.

Collier, A. (1998). Language, Practice and Realism. In I. Parker (ed.) *Social Constructionism, Discourse and Realism.* London: Sage.

Corey, G. (2008). *Psikolojik Danışma Kuram ve Uygulamaları.* Ergene, T. (çev.). Ankara: Mentis Yayıncılık.

Dallos, R. & Draper, R. (2012). *Aile Terapisine Giriş Sistemik Teori ve Uygulama.* Nobel Yayınevi. Ankara.

Davies, E. (2013). Warriors, authors and baseball coaches: the meaning of metaphor in theories of family therapy. *Journal of Family Therapy, 35*, 66-88.

Doherty, W. J. (1991). Family therapy goes postmodern. *Family Therapy Networker*, *15*(5), 19–25.

De Shazer, S. (1988). *Clues: Investigating Solutions in Brief Therapy.* New York: Norton.

Doğan, S. (1999). Çözüm odaklı kısa süreli terapi: Kuramsal bir inceleme. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2*(12), 28-38.

Dokur, M. & Profeta, Y. (2009). *İlişki Denklemi, Aileler ve Çiftler.* İstanbul: Goa Yayıncılık.

Figley, C**.** R. & Nelson, T. S. (1990). Basic family therapy skills II: Structural family therapy. *Journal of Marital and Familv Therapy, 16,* 225-239.

Fitzpatrick Hanly, M. (1996). 'Narrative', now and then: A critical realist approach. *International Journal of Psycho-Analysis*,*77*(3), 445–57.

Flaskas, C. (2002). *Family Therapy Beyond Postmodernism: Practice Challenges Theory*. Psychology Press.

Fonagy, P. (2001). *Attachment Theory and Psychoanalysis.* New York: Other Books.

Freedman, J. & Combs, G. (1996). *Narrative Therapy: The Social Construction of Preferred Realities.* New York: Oxford University Press.

George, S. & Wulff, D. (2006). A postmodern approach to teaching family therapy as community practice. *Journal of Systemic therapies, 25*(4), 73-83.

Gibson, J. M. & Donigian, J. (1993). Use of Bowen theory. *Journal of Addictions and Offender Counseling, 14,* 25-35.

Gladding, S. T. (2012). *Aile Terapisi Tarihi Kuram ve Uygulamaları*. Ankara: Pdr Derneği Yayınları.

Goldenberg, I. & Goldenberg, H. (2000). *Family Therapy: An Overview*. Belmont, CA: Wadsworth Pub. Co.

Goldner, V. (1985). Feminism and family therapy. *Family Process,24*(1), 31–7.

Göktuna, S. (2007). *Çözüm odaklı kısa terapi tekniğinin alt sosyo-ekonomik seviyedeki kadınların geleceğe umut ile bakabilme ve boyun eğici davranışlarına etkisinin incelenmesi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maltepe Üniversitesi.

Habermas, J. (1981). Modernity vs postmodernity. *New German Critique, 22*(1), 3–1

Hare-Mustin, R. (1986). The problem of gender in family therapy theory. *Family Process, 26*(1), 15–27.

Held, B. (1995). *Back to Reality: A Critique of Postmodern Theory in Psychotherapy.* New York: W.W. Norton.

Huyussen, A. (1986). *After the Great Divide: Modernism, Mass Culture Postmodernism.* Bloomington: Indiana University Press.

Karaırmak, Ö. & Aydın, G. (2016). Yapılandırmacı yaklaşım: Çağdaş psikolojik danışma anlayışını ve uygulamalarını biçimlendiren bir güç. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3*(27).

Karaırmak, Ö. & Bugay, A. (2016). Postmodern diyalog: Öyküsel psikolojik danışma. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,4*(33).

McFadyen, A. (1997). Rapprochement in sight? Postmodern family therapy and psychoanalysis. *Journal of Family Therapy, 19,* 241-262.

McGoldrick, M., Anderson, C. & Walsh, F. (eds.) (1989). *Women in Families.* New York: W. W. Norton.

Metcalf, L. (ed.) (2011). *Marriage ande Family Therapy: A Practice-oriented Approach.* New York: Springer.

Minuchin, S. (1974). *Families and Family Therapy.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Minuchin, S. (1981). Constructing a therapeutic realty. G. Brenson & H. White, (eds.). *Annual Review of Family Therapy*. New york: Human Sciences Press.

Minuchin, S. & Fishman, H. C. (2002). *Family Therapy Techniques*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Murray, C. E. & Murray, T. L. (2004). Solution-focused premarital counselling: Helping couples build a vision for their marriage. *Journal of Marital and Family Therapy, 30*(3), 349-358.

Nichols, M. (2013). *Aile Terapisi.* Gündüz, O. (çev.). İstanbul: Kaknüs Psikoloji.

Nichols, M. & Schwartz, R. (1998). *Family Therapy: Concepts and Methods.* Boston, MA: Allyn and Bacon.

Nicholson, S. (1995). The narrative dance: A practice map for White's therapy. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy, 16*(1), 23–8.

Pocock, D. (1995). Searching for a better story: Harnessing modern and postmodern positions in family therapy. *Journal of Family Therapy*, *17*(2), 149–74.

Ucar, S., Yildiz, Y., Dursun-Bilgin, M. & Bastemur, S. (2016). Turkish counselors' perspectives toward feminist therapy. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 217,* 1176-1184.

Ünlü, Y. (2000). *Türk toplumunda feminizm: Üniversiteli gençler üzerinde bir araştırma.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazi Üniversitesi.

Silverstein, L. B. & Goodrich, T. J. (eds.) (2003). *Feminist Family Therapy: Empowerment in Social Context.* Washington: American Psychological Association

Journal of Strategic Research in Social Science
(JoSReSS)

ISSN: 2459-0029

www.josress.com

Journal of Strategic Research in Social Science, 2017, 3 (1), 81-94.

2017 © All Rights Reserved